

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.8>

Курепіна О. Ю.,

кандидат юридичних наук, докторант
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТИМУЛЮЮЧОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Обґрунтовано, що незалежно від місця у юридичній ієрархії та належності до тієї чи іншої галузі права та законодавства, правовий засіб стимулюючого характеру, який може впливати на дохідну та/або видаткову частини Державного та/або місцевих бюджетів України, підлягає оцінці через систему критеріїв державної допомоги суб'єктам господарювання. Стверджується, що чинне законодавство України не встановлює універсального механізму застосування правових засобів стимулюючого характеру, що пов'язано з їх особливостями, які дозволяють класифікувати відповідні засоби на вертикальні та горизонтальні. У зв'язку з цим, запропоновано виділити основні етапи реалізації механізму застосування стимулюючого правового режиму господарювання, які у більшій мірі будуть типовими у випадку вжиття з боку держави заходів щодо реалізації правових засобів горизонтального типу, що зумовлено більш високою частотою повторюваності певних процедур. Зважаючи на пріоритетність у повоєнний період реалізації інвестиційних проєктів, спрямованих на відновлення економічного потенціалу територій України, які зазнали руйнівного впливу внаслідок воєнних дій, висвітлено деякі аспекти застосування правових засобів стимулювання розвитку регіонів. За підсумками порівняльного аналізу актів національного законодавства та права ЄС сформульовано висновок про наявність певних колізій, які є наслідком неповного врахування норм права ЄС, та запропоновано їх усунення. Доводиться, що, зважаючи на особливості надання регіональної державної допомоги у правовій практиці ЄС, запропонована Законом України «Про засади державної регіональної політики» класифікація територій для цілей планування відновлення та стимулювання їх розвитку із виділенням чотирьох функціональних типів, навряд чи створюватиме правові підстави для надання регіональної державної допомоги та впливатиме на її розмір. У зв'язку з цим обґрунтовано положення про доцільність приведення Закону України «Про засади державної регіональної політики» у відповідність із підходами, закріпленими у Керівних принципах № 2021/С 153/01.

Ключові слова: стимулюючий правовий режим господарювання, механізм застосування правових засобів стимулюючого характеру, право ЄС, державна допомога суб'єктам господарювання, регіональна державна допомога.

Kurepina O. Yu. Features of Applying legal regime stimulating economic activities

Abstract. It is argued that regardless of their position in the legal hierarchy and affiliation with a particular branch of law and legislation, a legal instrument of a stimulating nature, which may affect the revenue and/or expenditure sections of the State and/or local budgets of Ukraine, is subject to assessment through the system of criteria for state aid to economic entities. It is argued that the current legislation of Ukraine does not establish a universal mechanism for the application of legal instruments of a stimulating nature, which is due to their characteristics allowing for the classification of respective instruments into vertical and horizontal ones. Therefore, it is proposed to distinguish the main stages of implementing the mechanism of applying the legal regime stimulating economic activities, which will be more typical in the case of state measures to implement horizontal legal instruments, owing to a higher frequency of certain procedures. Considering the priority during the post-war period of implementing investment projects aimed at restoring the economic potential of the territories of Ukraine affected by the destructive impact of military actions, some aspects of applying legal instruments to stimulate regional development are highlighted. Based on the comparative analysis of national legislation and EU law, a conclusion is drawn regarding the existence of certain collisions resulting from incomplete consideration of EU law norms and proposals for their elimination. It is argued that given the specifics of providing regional state aid in EU legal practice, the classification of territories for the purposes of planning their recovery and stimulation of their development into four functional types, as proposed by the Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy", is unlikely to create legal grounds for providing

regional state aid and will affect its amount. Therefore, the rationale for bringing the Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy" into line with the approaches laid down in the Guidelines No. 2021/C 153/01 is substantiated.

Key words: *legal regime stimulating economic activities, mechanism for applying legal instruments of a stimulative nature, EU law, state aid to economic entities, regional state aid.*

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення України, а також поживлення економіки під час воєнного стану, безперечно, вбачається за можливе у разі активного використання переваг стимулюючого правового режиму господарювання, який, у попередніх дослідженнях авторки, пропонується розглядати як систему правових норм, спрямованих на регулювання господарських відносин із використанням комплексу правових засобів стимулюючого характеру, які переслідують мету створення передумов для реалізації державної економічної політики за її пріоритетними напрямками у спосіб, який забезпечить сталий розвиток держави та суспільства [1].

В умовах адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (далі – ЄС) важливого значення набуває завдання належної імплементації змістовної складової правових норм, що містяться у актах вторинного законодавства ЄС, у частині визначення порядку та умов застосування правових засобів стимулюючого характеру. Відповідні підходи до наближення законодавства України до права ЄС вже закладені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та додатках до неї [2], що визначають стратегічні пріоритети подальшого розвитку національного законодавства, у тому числі у частині загальних вимог, що висуваються до застосування правових засобів стимулюючого характеру, серед яких важливе місце відводиться державній допомозі суб'єктам господарювання.

Зважаючи на інтегративну функцію правових норм, що визначають засади надання державної допомоги суб'єктам господарювання, правові можливості застосування економічних стимулів за рахунок державних та/або місцевих ресурсів у законодавчо визначених формах оцінюються саме через призму допустимості для відносин економічної конкуренції. Відповідно, незалежно від місця у юридичній ієрархії та належності до тієї чи іншої галузі права та законодавства, правовий засіб стимулюючого характеру, який

може впливати на дохідну та/або видаткову частину Державного та/або місцевих бюджетів України, підлягає оцінці через систему критеріїв державної допомоги суб'єктам господарювання.

Відтак, вбачається за доцільне сконцентрувати наукову увагу на з'ясуванні ступеня інтеграції норм про державну допомогу суб'єктам господарювання у механізм застосування стимулюючого правового режиму господарювання із обґрунтуванням пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у досліджуваній сфері відносин.

Стан опрацювання. У науковій юридичній літературі отримали висвітлення окремі питання застосування різних видів спеціального режиму господарювання, стимулювання діяльності суб'єктів господарювання із використанням різних форм державної допомоги, що знайшло втілення у працях Ю.Є. Атаманової, В.Е. Вакім, М.Д. Василенка, О.М. Вінник, Л.В. Крупи, О.Е. Ліллямє, Д.В. Лічак, А.В. Матвєєвої, Т.В. Некрасової, Я.В. Петруненка, О.П. Подцерковного, В.В. Поєдинок, С.В. Сєребряка, Д.Ю. Сіюшова, Л.В. Таран, І.М. Феофанової, В.В. Чайковської та ін. Окремі правові аспекти застосування регіональної державної допомоги у країнах-членах ЄС та можливості використання прогресивного європейського досвіду для вирішення проблем, пов'язаних із відновленням депресивних регіонів України представлені у наукових роботах О.Р. Зельдіної, М.В. Руденка, В.А. Устименка [3].

В той же час у запропонованому дослідженні приділяється увага недостатньо висвітленим у наукових джерелах питанням, пов'язаним із з'ясуванням ступеня та повноти імплементації критеріїв допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання у механізм застосування правових засобів стимулюючого характеру, що продемонстровано у представленому дослідженні на прикладі державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів.

Метою статті є виявити особливості застосування стимулюючого правового режиму господарювання із урахуванням інтегративної функції правових норм, що визначають засади надання державної допомоги суб'єктам господарювання, зокрема, з метою забезпечення розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, слід зазначити що чинне законодавство України не встановлює універсального механізму застосування правових засобів стимулюючого характеру, особливо, якщо взяти до уваги обґрунтований у попередніх авторських розробках висновок про можливу класифікацію таких засобів, залежно від критеріїв ступеня правового впливу на суб'єкта господарювання та характеру організації правових зв'язків, на дві групи: 1) вертикальні (організаційно-правові засоби), а саме мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок, мораторій на проведення перевірок у сфері господарської діяльності, спрощений порядок отримання дозвільних документів, автоматична пролонгація дії договорів або можливість їх дострокового припинення, зокрема, предметом яких виступає державне або комунальне майно, інші форми спрощення у веденні господарської діяльності (реєстраційні, облікові, подання спрощеної податкової звітності тощо) та ін. 2) горизонтальні, які базуються на принципі диспозитивності та взаємоузгодженому розподілі прав та обов'язків, що, як правило, є характерним для договірної регуляції.

В той же час вбачається за можливе виділити основні етапи реалізації механізму застосування стимулюючого правового режиму господарювання, які у більшій мірі будуть типовими у випадку вжиття з боку держави заходів щодо реалізації правових засобів горизонтального типу, що зумовлено більш високою частотою повторюваності певних процедур, а саме:

1) розробка проекту нормативно-правового акта, його ухвалення та оприлюднення;

2) у разі розробки нормативно-правового акта, яким передбачається надання державної допомоги, обов'язковим є надсилання до Антимонопольного комітету України як Уповноваженого органу з питань державної

допомоги повідомлення про нову державну допомогу, за наслідками розгляду якого Комітетом приймається рішення про допустимість державної допомоги для конкуренції;

3) подання суб'єктами господарювання заявок надавачам державних та/або місцевих ресурсів з метою отримання певних форм державної допомоги;

4) ідентифікація кола потенційних отримувачів державних та/або місцевих ресурсів з числа суб'єктів господарювання на предмет відповідності вимогам, визначеним нормативно-правовими актами;

5) оцінка інвестиційних проєктів суб'єктів господарювання на предмет відповідності формально-юридичним та змістовним вимогам;

6) у разі позитивної оцінки інвестиційного проєкту та відповідності суб'єкта господарювання встановленим вимогам (а у встановлених законом випадках, у разі успішного проходження конкурсного відбору, наприклад, у межах процедур відбору приватного партнера у відносинах державно-приватного партнерства, концесійного конкурсу тощо) з останнім укладається господарський договір на реалізацію інвестиційного проєкту із включенням відомостей про такий договір до відповідних державних реєстрів;

7) набуття за підсумками укладення господарського договору спеціального правового статусу, який дозволяє бути отримувачем державних та/або місцевих ресурсів (у встановлених законом випадках, такий статус може набуватися без укладення господарського договору, наприклад, у разі набуття статусу резидента Дія Сіті).

Звісно, виділені етапи можуть додатково бути деталізовані залежно від специфіки правового засобу стимулюючого характеру.

В той же час, як було вище зазначено, особлива роль у механізмі застосування правових засобів стимулюючого характеру відводиться правовим нормам про державну допомогу суб'єктам господарювання, що узгоджується з правовою практикою ЄС. Застосування правових засобів стимулюючого характеру неодмінно потребуватиме оцінки на відповідність критеріям допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання,

що виділено у окремий процедурний етап. У праві ЄС такі критерії щодо окремих видів допомоги отримали правове закріплення, що представляє інтерес для представленого дослідження у світлі з'ясування ступеня та повноти їх імплементації у національну правову систему.

Зважаючи на пріоритетність у повоєнний період реалізації інвестиційних проєктів, спрямованих на відновлення економічного потенціалу територій України, які зазнали руйнівного впливу внаслідок воєнних дій, вбачається за доцільне зупинитися на висвітленні деяких аспектів оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів.

Зокрема, Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 р. № 348 [4] (далі – Критерії № 348). Як зазначено у преамбулі зазначеної постанови Кабінету Міністрів України, Критерії № 348 затверджено відповідно до підпунктів «а» і «е» пункту 3 статті 262, пункту 1 статті 267 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також ч. 2 ст. 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Відповідно, очевидно має бути кореляція між нормами Критеріїв № 348 та нормами актів права ЄС, які більш ґрунтовно врегулюють відносини з надання державної допомоги для розвитку регіонів, порівняно з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка є рамковою та містить найбільш загальні підходи до визначення державної допомоги суб'єктам господарювання та випадків визнання її допустимою.

У зв'язку з цим слід зазначити, що суспільні відносини з надання державної допомоги для розвитку регіонів складають предмет правового регулювання актів законодавства ЄС, а саме Комунікації Європейської Комісії «Керівні принципи щодо регіональної державної допомоги» від 29.04.2021 № 2021/С 153/01 [5] (далі – Керівні принципи № 2021/С 153/01).

За підсумками порівняльного аналізу зазначених вище актів національного зако-

нодавства та права ЄС доводиться констатувати наявність певних колізій, які є наслідком неповного врахування норм права ЄС.

Зокрема, десинхронізованими є підходи до визначення умов, за яких суб'єкти великого підприємництва можуть бути отримувачами державної допомоги для розвитку регіонів (регіональної державної допомоги) (далі – вживання цих термінів у тексті вважається синонімічним).

Як зазначено у пар. 14 підр. 2.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01, оскільки *регіональна допомога великим підприємствам для їх інвестицій навряд чи матиме стимулюючий ефект, як правило, вона не може розглядатися як сумісна з внутрішнім ринком* згідно з пп. «с» ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС, якщо тільки вона не надається для початкових інвестицій, які створюють нові види економічної діяльності в сферах, визначених «с» пп. «с» ч. 3 ст. 107 Договору відповідно до критеріїв, викладених у цих керівних принципах.

Додатково у пар. 13 підр. 2.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01 попередньо надається пояснення вищенаведеному обмеженню, визначеному у пар. 14 підр. 2.1. Так, наголошується, що великі підприємства, як правило, зазнають меншого впливу, ніж малі та середні підприємства, від регіональних обмежень щодо інвестування або підтримки економічної діяльності в зоні, де надається допомога, що зумовлено наступними факторами: по-перше, великі підприємства можуть легше отримати капітал і кредити на глобальних ринках і менш обмежені пропозицією фінансових послуг у сферах, за якими надається допомога; по-друге, інвестиції великих підприємств можуть призвести до економії на масштабі, яка зменшує початкові витрати, пов'язані з конкретним місцем розташування, і багато в чому не прив'язані до сфери, в якій відбувається інвестування; по-третє, великі підприємства, які планують інвестиції, як правило, мають значну «переговорну силу» з владою, що може призвести до надання допомоги без необхідності або належного обґрунтування. І, нарешті, зауважується на тому, що великі підприємства, швидше за все, будуть значними «гравцями»

на відповідному ринку, і, як наслідок, інвестиції, щодо яких залучається допомога, можуть спотворити конкуренцію та торгівлю на внутрішньому ринку [5].

Порівняно з наведеними нормами Керівних принципів № 2021/С 153/01, положення Критеріїв № 348 не містять зазначеного застереження, а саме у п. 6 міститься норма, згідно з якою до категорій отримувачів державної допомоги належать суб'єкти господарювання, що провадять господарську діяльність у будь-якій галузі.

Крім того, привертає увагу невідповідність вимог щодо допустимості державної допомоги, які мають одночасно дотримуватися, визначені у Критеріях № 348 та Керівних принципах № 2021/С 153/01.

Зокрема, у п. 11 Критеріїв № 348 зазначається, що державна допомога є допустимою, якщо одночасно виконуються такі вимоги:

1) державна допомога має стимулюючий ефект;

2) державна допомога спрямовується на відшкодування суб'єктам господарювання допустимих витрат;

3) надавач державної допомоги після прийняття рішення про надання державної допомоги на власному офіційному веб-сайті оприлюднює інформацію, зазначену у пп. 3 п. 11 Критеріїв № 348.

В той час як Керівні принципи № 2021/С 153/01 встановлюють більш диференційовані вимоги щодо сумісності регіональної державної допомоги з п. «с» ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС, а саме:

1) стимулюючий ефект;

2) потреба в державному втручанні;

3) доцільність заходу допомоги;

4) пропорційність допомоги;

5) уникнення невикористаних негативних наслідків для конкуренції та торгівлі між державами-членами;

6) прозорість допомоги (пар. 39 розділу 5 «Оцінка сумісності регіональної допомоги»).

Водночас спостерігаються відмінності у змістовному навантаженні деяких вимог щодо допустимості регіональної державної допомоги.

Так, як зазначено у пп. 1 п. 11 Критеріїв № 348, державна допомога для розвитку

регіонів вважається такою, що має стимулюючий ефект, якщо, серед іншого, у разі надання державної допомоги суб'єктам великого підприємництва поза межами програми державної допомоги надавач державної допомоги підтверджує на підставі наданої отримувачем державної допомоги документації, що *державна допомога приведе до реалізації інвестиційного проекту чи провадження діяльності, який не реалізувався/яка не провадилася би у відповідному регіоні або який був/яка була б недостатньо прибутковою/прибутковою для отримувача в такому регіоні за відсутності державної допомоги.*

Втім, слід зауважити на тому, що обраний підхід до визначення ключових ознак «стимулюючого ефекту» державної допомоги для розвитку регіонів помилково обмежується за суб'єктним складом, а саме суб'єктами великого підприємництва.

Адже, як випливає з пар. 39 розділу 5 «Оцінка сумісності регіональної допомоги» Керівних принципів № 2021/С 153/01, стимулюючий ефект полягає у тому, що допомога повинна змінити поведінку відповідних суб'єктів господарювання таким чином, щоб вони здійснювали додаткову діяльність, яку вони не здійснювали б без допомоги або здійснювали б в обмежений або інший спосіб або в іншому місці. Вказане дозволяє пересвідчитися в тому, що відсутні обмеження за суб'єктним критерієм. Відтак, це має бути враховано у Критеріях № 348. Належного відтворення як за формою, так і за змістом у Критеріях № 348 також потребують і інші вище наведені вимоги пар. 39 розділу 5 «Оцінка сумісності регіональної допомоги».

Важливою особливістю регіональної державної допомоги, яка її вирізняє серед інших видів державної допомоги, слід визнати її прив'язку до певних соціально-економічних параметрів регіонів, якими зумовлюються можливості держави щодо надання допомоги у заздалегідь визначених обсягах у відсотковому відношенні до сукупного розміру допустимих витрат (максимальна інтенсивність допомоги).

Реалізація заходів, спрямованих на надання регіональної державної допомоги,

відбувається відповідно до карти регіональної державної допомоги, яку розробляє кожна країна-член ЄС з подальшим схваленням з боку Європейської Комісії. При цьому на карті регіональної державної допомоги території можуть бути поділені на дві категорії – «А» або «С». Зазначені позначення літерами співвідносяться з відповідними підпунктами «а», «с» ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС, а саме:

(а) допомога, що сприяє економічному розвитку регіонів з надзвичайно низьким рівнем життя або високим рівнем безробіття та регіонів, зазначених в статті 349, з огляду на їх структурну, економічну та соціальну ситуацію;

(с) допомога, що сприяє розвитку певних видів економічної діяльності або певних сфер економіки, якщо така допомога не впливає негативно на умови торгівлі такою мірою, що це суперечить спільному інтересові [6].

Як зазначено у пар. 158 підр. 7.2 Керівних принципів № 2021/С 153/01, Європейська Комісія вважає, що умови п. «а» ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС виконуються в регіонах NUTS 2 із валовим внутрішнім продуктом (ВВП) на душу населення, який є нижчим або дорівнює 75 % середнього показника ЄС-27.

Своєю чергою ідентифікація регіонів за категорією «С» здійснюється із використанням більш розгалуженої системи індикаторів, що зумовило поділ регіонів категорії «С» на дві групи: 1) які відповідають певним встановленим умовам і які, таким чином, держава-член може позначити як зони «с» без будь-якого додаткового обґрунтування («попередньо визначені зони «с»); 2) які держава-член може на власний розсуд позначити як зони «С» за умови, що держава-член продемонструє, що такі території відповідають певним соціально-економічним критеріям («невизначені зони «С»») (пар. 163 підр. 7.3 Керівних принципів № 2021/С 153/01).

Не ставлячи за мету надати розгорнуту характеристику територіям категорії «с», слід відзначити, що подібна диференціація територій слугує правовою підставою для визначення ступеня інтенсивності допомоги, яка, як наголошується у пар. 178 підр. 7.4 Керів-

них принципів № 2021/С 153/01, має бути вищою в зонах «А», ніж у зонах «С».

Так, відповідно до пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01, інтенсивність допомоги великим підприємствам у межах регіонів категорії «А» не повинна перевищувати:

1) 50 % у регіонах NUTS 2 з ВВП на душу населення, який нижчий або дорівнює 55 % від середнього показника ЄС-27;

2) 40 % у регіонах NUTS 2 з ВВП на душу населення, який перевищує 55 %, є нижчим або дорівнює 65 % середнього показника по ЄС-27;

3) 30 % у регіонах NUTS 2 з ВВП на душу населення вищим 65 % від середнього показника ЄС-27.

При цьому інтенсивність допомоги, встановлена у пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01, може бути збільшена на 20 відсоткових пунктів у найвіддаленіших регіонах, ВВП яких на душу населення нижчий або дорівнює 75 % від середнього показника ЄС-27, або на 10 відсоткових пунктів в інших найвіддаленіших регіонах. Крім того, інтенсивність надання допомоги, встановлена у пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01, може також бути збільшена у сферах, зазначених у пар. 7.4.4 та пар. 7.4.5, такою мірою, щоб інтенсивність допомоги великим підприємствам у відповідній місцевості не перевищувала 70 %.

В той же час інтенсивність допомоги великим підприємствам у межах регіонів категорії «С» не повинна перевищувати:

1) 20 % у малонаселених районах і регіонах (регіони NUTS 3 або частини регіонів NUTS 3), які мають спільний сухопутний кордон з країною за межами Європейської економічної зони або Європейської асоціації вільної торгівлі;

2) 15 % у колишніх районах «А»;

3) 10 % у невизначених регіонах категорії «С», де ВВП на душу населення перевищує 100 % від середнього показника в ЄС-27 та рівень безробіття нижче 100 % від середнього показника в ЄС-27;

4) 15 % в інших невизначених областях «С» (пар. 182 підр. 7.4.2 Керівних принципів № 2021/С 153/01).

Додатково слід наголосити на тому, що інтенсивність допомоги, передбачена пар. 7.4.1 та пар. 7.4.2 Керівних принципів № 2021/С 153/01, може бути збільшена на 20 відсоткових пунктів для малих підприємств або на 10 відсоткових пунктів для середніх підприємств (пар. 186 під. 7.4.3 Керівних принципів № 2021/С 153/01).

Вищевказані підходи як до диференціації регіонів за категоріями «А» та «С» із позначенням таких регіонів на карті регіональної державної допомоги, так і до визначення залежно від цього ступеня інтенсивності регіональної державної допомоги не отримали належного та повного закріплення у Критеріях № 348.

Зокрема, у п. 7 Критеріїв № 348 отримала втілення шкала інтенсивності регіональної державної допомоги, яка спирається лише на один з індикаторів інтенсивності допомоги великим підприємствам у межах регіонів категорії «А», встановлених п. 1 пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01, а саме 50 % у регіонах NUTS 2 з ВВП на душу населення, який нижчий або дорівнює 55 % від середнього показника ЄС-27. Зазначене знайшло вияв у встановленні наступних максимальних розмірів державної допомоги:

для суб'єктів великого підприємництва – до 50 відсотків сукупного розміру допустимих витрат;

для суб'єктів середнього підприємництва – до 60 відсотків сукупного розміру допустимих витрат;

для суб'єктів малого підприємництва – до 70 відсотків сукупного розміру допустимих витрат [4].

Водночас такий підхід не враховує те, що пп. 2-3 пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01 встановлено і інші розміри максимально допустимої допомоги великим підприємствам у межах регіонів категорії «А» залежно від рівня ВВП на душу населення. Крім того, сфера регулювання Критеріїв № 348 не охоплює особливостей надання регіональної державної допомоги суб'єктам господарювання на територіях категорії «С».

Напевно зазначені недоліки зумовлені тим, що не враховано завершення п'ятирічного строку з дня набрання чинності Угоди про асо-

ціацію між Україною та ЄС, протягом якого, відповідно до п. «а» ч. 3 ст. 267 зазначеної Угоди, будь-яка державна допомога, надана Україною, оцінювалася з урахуванням того, що Україна розглядалася як територія, ідентична до тих територій Європейського Союзу, які описані у п. «а» ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування Європейського Союзу [2]. Водночас, як можна пересвідчитися, така ідентифікація території України не створювала підстав для тлумачення та застосування актів права ЄС на майбутні періоди у спосіб, який би наперед встановлював для України пріоритетність того чи іншого індикатора регіональної державної допомоги. Відтак, необґрунтованим слід визнати застосування у п. 7 Критеріїв № 348 виключно положень п. 1 пар. 179 підр. 7.4.1 Керівних принципів № 2021/С 153/01 та нівелювання потреби визначення підстав надання та розмірів регіональної державної допомоги суб'єктам господарювання на територіях категорії «С».

Крім того, як зазначено у п. «b» ч. 3 ст. 267 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, протягом чотирьох років з дати набрання чинності цією Угодою Україна мала надати Європейській Комісії показники валового внутрішнього продукту на душу населення, гармонізовані до рівня NUTS II. При цьому орган, визначений у ч. 1 цієї статті, яким відповідно до чинного законодавства України визначено Антимонопольний комітет України, та Європейська Комісія мали б спільно оцінити відповідність регіонів України, а також відповідну максимальну інтенсивність допомоги для того, щоб скласти регіональну карту згідно з відповідними керівними принципами ЄС.

Втім, у Методиці формування карти регіонального розподілу державної допомоги (далі – Методика), затвердженій розпорядженням Антимонопольного комітету України від 24.10.2019 № 20-рп (далі – Методика), серед факторів, які справляють вплив на можливість віднесення регіонів України рівня NUTS II до територій, що ідентичні територіям Європейського Союзу категорій «А» або «С», виділено наступні:

в Україні не ведеться статистика ВВП у стандартах купівельної спроможності ні на рівні NUTS I (Україна), ні на рівні NUTS II

(Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь);

статистика на рівні NUTS II в Україні ведеться в національній валюті (грн) щодо валового регіонального продукту (ВРП), який є аналогом ВВП на регіональному рівні [7].

Можливо цими обставинами пояснюється відсутність дотепер розробленої та затвердженої карти регіонального розподілу державної допомоги. Додатково слід акцентувати увагу на доцільності оновлення Методики, оскільки, як зазначено у п. 1, підготовлена з урахуванням Керівних настанов щодо регіональної державної допомоги на 2014 – 2020 рр. (2013/С 209/01), які вже втратили чинність у зв'язку з прийняттям Керівних принципів № 2021/С 153/01.

Зважаючи на вищенаведені особливості надання регіональної державної допомоги, вбачається за можливе стверджувати, що запропонована Законом України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 класифікація територій для цілей планування відновлення та стимулювання їх розвитку із виділенням наступних функціональних типів: 1) території відновлення; 2) регіональні полюси зростання; 3) території з особливими умовами для розвитку; 4) території сталого розвитку (ст. 11-2) [8], навряд чи створюватиме правові підстави для надання регіональної державної допомоги та впливатиме на її розмір. Адже, як впливає з вище проведеного дослідження, відповідні рішення щодо надання регіональної державної допомоги мають спиратися на наявну карту регіональної державної допомоги, яка передбачає поділ території країни залежно від низки соціально-економічних показників на категорії «А» та «С» із наперед визначеним ступенем інтенсивності допомоги, що передбачено Керівними принципами № 2021/С 153/01. Відповідно, вбачається за доцільне внесення відповідних змін у ст. 11-2 Закону України «Про засади регіональної державної політики» з метою приведення у відповідність із підходами, закріпленими у правових актах ЄС, що регулюють відносини з надання регіональної державної допомоги.

Висновки. За підсумками виконаного дослідження можна дійти наступних висновків:

обґрунтовано, що незалежно від місця у юридичній ієрархії та належності до тієї чи іншої галузі права та законодавства, правовий засіб стимулюючого характеру, який може впливати на дохідну та/або видаткову частини Державного та/або місцевих бюджетів України, підлягає оцінці через систему критеріїв державної допомоги суб'єктам господарювання;

стверджується, що чинне законодавство України не встановлює універсального механізму застосування правових засобів стимулюючого характеру, що, як встановлено у попередніх авторських розробках, пов'язано з їх особливостями, які дозволяють класифікувати відповідні засоби на вертикальні та горизонтальні. Зважаючи на цей висновок, запропоновано виділити основні етапи реалізації механізму застосування стимулюючого правового режиму господарювання, які у більшій мірі будуть типовими у випадку вжиття з боку держави заходів щодо реалізації правових засобів горизонтального типу, що зумовлено більш високою частотою повторюваності певних процедур;

зважаючи на пріоритетність у повоєнний період реалізації інвестиційних проєктів, спрямованих на відновлення економічного потенціалу територій України, які зазнали руйнівного впливу внаслідок воєнних дій, висвітлено деякі аспекти застосування правових засобів стимулювання розвитку регіонів. За підсумками порівняльного аналізу актів національного законодавства та права ЄС сформульовано висновок про наявність певних колізій, які є наслідком неповного врахування норм права ЄС, та запропоновано їх усунення. Виявлені недоліки правового регулювання полягають у наступному:

а) встановлено, що десинхронізованими є підходи до визначення умов, за яких суб'єкти великого підприємництва можуть бути отримувачами державної допомоги для розвитку регіонів (регіональної державної допомоги);

б) виявлено невідповідність вимог щодо допустимості державної допомоги, які мають одночасно дотримуватися, визначені у Критеріях № 348 та Керівних принципах № 2021/С 153/01. Додатково наголошено на відмінностях у змістовному навантаженні деяких вимог

щодо допустимості регіональної державної допомоги;

в) встановлено, що не отримали належного та повного закріплення у Критеріях № 348 підходи як до диференціації регіонів за категоріями «А» та «С» із позначенням таких регіонів на карті регіональної державної допомоги, так і до визначення залежно від цього ступеня інтенсивності регіональної державної допомоги;

доводиться, що, зважаючи на особливості надання регіональної державної допомоги у правовій практиці ЄС, запропонована Законом України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 кла-

сифікація територій для цілей планування відновлення та стимулювання їх розвитку із виділенням чотирьох функціональних типів, навряд чи створюватиме правові підстави для надання регіональної державної допомоги та впливатиме на її розмір. У зв'язку з цим обґрунтовано положення про доцільність внесення відповідних змін у ст. 11-2 Закону України «Про засади державної регіональної політики» з метою приведення у відповідність із підходами, закріпленими у правових актах ЄС, що регулюють відносини з надання регіональної державної допомоги, зокрема Керівних принципах № 2021/С 153/01.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Курепіна О.Ю. Стимулюючий правовий режим господарювання у системі господарського права: поняття та співвідношення зі спеціальним режимом господарювання. *Економіка та право*. 2023. № 3. С. 18–40. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.03.018>.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

3. Ustymenko V., Zeldina O., Rudenko M. Regional state aid in the EU countries for depressed regions as the basis for the development of the economy of the Donbas region in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. March 2020. Vol. (23). Issue 2/C. P. 291-319.

4. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2023-%D0%BF#Text>.

5. Communication from the Commission Guidelines on regional State aid 2021/C 153/01. *Офіційний вебсайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XC0429\(01\)#ntr86-C_2021153EN.01000101-E0086](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XC0429(01)#ntr86-C_2021153EN.01000101-E0086).

6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

7. Методика формування карти регіонального розподілу державної допомоги, затверджена розпорядженням Антимонопольного комітету України від 24.10.2019 № 20-рп. *Портал державної допомоги*. URL: <https://pdd.amc.gov.ua/portal/info/news/522/details?LanguageId=0>.

8. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.